

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

Afgelopen woensdag, 2 augustus, was het 'Earth Overshoot Day'. Dat is de dag in het jaar waarop wij mensen *opgebruikt* hebben wat de aarde voor dat kalenderjaar ons kan géven.

We zijn dus om zo te zeggen voor dit jaar al door onze voorraden grondstoffen *heen*. En we nemen dus vanaf 2 augustus - dat kan niet anders - een voorschot op de grondstoffen voor de toekomstige generaties, onze kinderen en kleinkinderen. Een 'lening' die we nooit zullen terugbetalen.

Heel wat anders dan de 12 manden met brokken brood die overschieten aan het einde van het verhaal over de wonderlijke spijziging.

Een verhaal dat zich van *gebrek* naar *overvloedigheid* beweegt. Waar *wij* de tegenovergestelde richting gaan, van overvloed naar gebrek.

Een verhaal dat *zelf* een overschot is - een onuitputtelijke bron - tot op vandaag, omdat het ons blijft intrigeren en het verlangen wekt: 'als dat zou kunnen'.

Een overschot van de enorme geestkracht die blijft uitgaan van het *breken en delen* van wat God geeft - door Jezus van Nazareth.

Niet aan de oppervlakte - bepaald niet - maar toch ergens diep weg in ons knaagt een honger, omdat het *avond* is geworden in deze wereld en we niet weten waarvandaan we nog 'brood' zullen krijgen bij de donkere nacht die nadert.

'Brood' te verstaan zoals Oude en Nieuwe Testament dat doen: de wijsheid, de richting, de levenslessen en het onderwijs van de hoop dat we nodig hebben om de gigantische ontsporing van onze welvaart áán te kunnen.

Een mens leeft niet bij brood alleen, wordt ergens gezegd, een mens leeft van elk woord dat uit de mond van God uitgaat. Om dát brood gaat het. En mocht iemand denken: 'daar kunnen de wérkelijk armen en hongerenden toch niet van eten?', dan zou ik willen zeggen: in *dat* 'onderwijs van de hoop' staat genoeg over *eerlijk delen*, heel wat concreter dan wij ervan bakken.

Wij hebben zó nodig een nieuwe, 'gedisciplineerde' levenshouding. We hebben de afgelopen decennia een *vrijheid* verabsoluteerd, waarvan de filosoof en ethicus Joep Dohmen in een heel dik nieuw boek zegt, dat die ons heeft beroofd van 'ieder criterium voor wat het leven de moeite waard zou maken. Die kaalslag wordt grif opgevuld met de aangeprate behoeften van de commercie en de verleidingskracht van de sociale media. Autonomie kun je dat niet noemen, aldus Dohmen, eerder weerloosheid en desoriëntatie, veroorzaakt door de onwil van opvoeders (ouders, de school) om de aan hen toevertrouwde jongeren richting te geven. Angst voor paternalisme mondde zo uit in wat Dohmen niet minder dan psychologische verwaarlozing noemt. De gevolgen zijn voorspelbaar: keuzestress, levensangst, depressie en de voortdurende beduchtheid ook maar iets te missen van wat het bestaan aan prettigs of interessants te bieden heeft.'<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Ger Groot in trouw 27 juli 2023

Precies hetzelfde valt te lezen bij de profeet Nehemia. Je hoort hier zijn kritische terugblik op zijn volk, hoe het met open ogen de afgrond is ingelopen. Waarbij ze letterlijk hun land verloren en in ballingschap moesten.

Wijst dat niet hetzelfde aan? Dat er amper oog is vóór en bezinning óp dat de aarde en het leven ons gegeven worden. Dat het voedsel een wonder van vermenigvuldiging is. En dat wij niet alleen van wat we eten en drinken leven, maar ook van het *wonder* dat ons omgeeft. Ja, dat ons eten en drinken zo'n wonder ís en blijft. En dat wij ons blijven *verhouden* tot het *geheim* achter de dingen - Nehemia zal zeggen: tot *God*, schepper en gever van wij nodig hebben. De 'dingen hebben hun geheim', dát zou ons tot 'zich verwonderende mensen' moeten maken.

Maar nee, zegt Nehemia, ook het 'geheim' bouwen ze zelf: een gouden stierkalf, als symbool van hun eigen kunnen zonder zich tot dat 'geheim' te verhouden, zich te relateren aan God - überhaupt zich te openen voor de A/ander.

Dat *moet* wel ten koste gaan van wat 'van waarde en dus weerloos' is. Zúlk *eigen kunnen* voorop stellen gaat uiteindelijk ook ten koste van de naaste, van het mens-zijn. Want zonder richting 'wilden ze weer *slaven* worden in Egypte', schampert hij.

Maar - is zijn hoopvolle conclusie - ook wanneer niemand er aandacht aan geeft, is daar dat 'geheim' - de kracht van de goede God zelf, die zorgzaam de mensen blijft aanspreken met woorden die hen willen voeden en opvoeden. Manna valt uit de hemel - brood om van te leven mét de instructie hoe dat eerlijk te delen, niet op te potten en te leren zien dat het genoeg is voor iedereen.

Ik kan niet genoeg benadrukken hoezeer dat állemaal 'brood' is, voedsel voor de buik en voedsel voor verstand en hart en hoe dat onlosmakelijk bij elkaar hoort in de Bijbel, als 'voeding en opvoeding'.

Misschien is het nog het beste in één zin te vangen door te zeggen: het gaat om het *kunnen ontvangen* van wat je nodig hebt. Die *houding*, die *wijsheid*.

Niet 'pakken wat je pakken kunt', maar *ontvangen*. Ons voedsel, als 'dagelijks brood uit de hemel'. De aarde, als 'schepping'. En elkáár, de medemens, wie en hoe hij of zij ook is - als van God gegeven naaste. Heb lief je medemens die is zoals jij - ook als hij of zij heel ánders is.

*Kunnen ontvangen*. Dat impliceert ook *behoedzaamheid*, dat we de aarde en wat zij ons geeft leren *behoeden*. En de *ander* - 'Ben ik mijn broeders hoeder?' - 'Ja, dat ben je!'

Je ziet precies aan de houding van de *leerlingen* van Jezus - wijzelf inclusief - hoe het dan *niet* moet.

Als 'de avond valt en de nacht zal komen', en de honger van de menigte voelbaar wordt, stellen de leerlingen dit voor: 'Dit is een afgelegen plaats en het is al laat. Stuur de mensen weg, laat ze naar de dorpen gaan om ieder eten voor zichzelf te kopen'.

Maar zó moet het juist niet. De *honger* die ze hadden om Jezus naar deze afgelegen plek te volgen, hem hun zieken te laten verzorgen en wie weet ook van hem wat bemoediging en

levenswijsheid - 'brood voor hun h art' - te ontvangen, *kun* je niet *losmaken* van de honger in rammelende magen.

Geen zondag zonder maandag tot en met zaterdag. Geen preek zonder daaropvolgende diakonie, 'dienst aan de wereld'.

Geen mensenrechten hi r bij ons, maar de ogen sluiten (als de handel in het geding is bijvoorbeeld) voor de vertrapping ervan elders.

De leerlingen willen hun 'zorgplicht' ontlopen,  pgeven de verbondenheid met de menigten als honger zich aandient en hun onmacht wordt blootgelegd, ze misschien z lf ook in die *honger* moeten delen.

Denk niet dat ik dat niet begrijp, w j zijn net zulke leerlingen, met onze - terecht of niet - angst voor gebrek.

Maar: leerlingen zijn leerlingen omdat ze kunnen *leren*. Daarom zegt Jezus: 'Geven *jullie* hun te eten!'

En zo begint zijn onderwijs, en zo is dit verhaal ontstaan. Als antwoord op de honger die niet alleen in de maag gevoeld wordt, maar ook in hart en verstand: hoe kunnen we leren omgaan met het gebrek op  lle fronten, dat zoveel mensen lijden? Hoe zal het gaan van 'ieder voor zich' naar 'gemeenschappelijk verzadiging', naar 'er is genoeg voor iedereen'?

Stel dat Jezus op hun idee 'stuur iedereen weg om voor zichzelf iets te kopen' had gezegd: 'O.k., doe maar'. Het was overigens ook een slecht idee omdat het, zoals mijn oude kinderbijbel al schreef, 'dom was, want er waren immers geen winkels in de buurt. En er waren zoveel arme mensen bij, die geen geld hadden'. Maar *stel* dat dat gebeurd was, dan hadden we nu niet dit *verhaal* gehad, dat ons tot op de dag van vandaag wil voeden. Een *gemeenschap* wil voeden. De gemeenschap die de mensen op deze aarde *zijn*, verbonden in solidariteit.

Ik zeg er maar meteen bij dat het verhaal ons dus niet wil hebben bij de vraag 'of dat nou echt gebeurd kan zijn'. Het verhaal wil ons voeden met *verwondering*, met het loswrikken van ons denken dat delen niet zou kunnen, dat er niet genoeg zou zijn om van te leven voor iedereen.

'Kijk naar wat we hebben', begint Jezus. 'Vijf broden en twee vissen'. Getallen vol symboliek, die verwijzen naar de geboden van Mozes om een beetje aardig te zijn voor elkaar:  $2 \times 5 = 10$  geboden op stenen tafelen, om eerbied te leren voor God en de naaste.

'Vijf broden en twee vissen' voor 5000 - en zoals Mattheus helder aangeeft nog veel m er: mannen * n* vrouwen en kinderen. '5000', het getal van de 5 boeken - de wijsheid, de levenslessen van Mozes - vermenigvuldigd met het getal dat 'veel mensen' aangeeft. En aan het eind van het verhaal zijn er 12 manden  ver, voor - mocht je daar nog aan twijfelen -  lke stam van Isra l  en, dus niemand uitgezonderd. Dat is de boodschap: er is is genoeg, ja, als je er vol verwondering naar kijkt is het zelfs overvloed.

Er 'met verwondering' naar kijken doet Jezus ook: v or hij het gaat delen, kijkt hij even omhoog - zoals 'Sammy', uit het liedje van Ramses Shaffy.

*Even* opkijken voorbij het gebrek, even boven het pessimisme uitzien, even reiken naar een ander perspectief dan dat van je eigen onvermijdelijke blikvernauwing. Even opzien naar wat kán zijn.

Het verhaal geeft ons mee: als je zo doet, kan je verzadiging vinden, voor wat ieder voedt naar diens behoefte.

Dat maakt het verhaal tot op vandaag tot ‘brood uit de hemel’. Het helpt ons te hopen i.p.v. te rekenen, het helpt ons kijken naar waar je niet zo gauw kijkt. Het zegt: laat je verwonderen.

Bij al ons gebrek: honger naar gerechtigheid, dorsten naar liefde, hunkeren naar troost, verlangen naar een hand in de rug - zeggen ze hier: er is genoeg, méér dan je denkt, zoek het in het geheim achter alles en deel het met wie je ontmoet, straks, morgen, hier, thuis en onderweg.

Moge het zo zijn - Amen.